

Præstation og eksistens: Unges kampe med og mod sig selv

Joachim Meier

Aarhus Universitet, Danmark

SAMMENDRAG

De seneste år har ungdomsforskningen beskrevet et ungdomsliv karakteriseret ved præstation. Unges 'selver' er blevet sammenlignet med små virksomheder, der stræber efter optimering i alle livets facetter, og den stigende mistrivsel blandt unge relateres ofte til et omsiggribende præstationspres. På baggrund af et kvalitativt interviewstudie med danske gymnasieelever peger denne artikel imidlertid på, at unge ikke kun kæmper *for* at leve op til diverse standarder for præstation, men også kæmper *imod* at gøre det. Mere grundlæggende argumenteres der i artiklen for, at unge ikke primært skal forstås som præstationssubjekter, der konstant stræber efter at optimere sig selv, men først og fremmest er eksistentielle subjekter, der forholder sig til, kerer sig om og kæmper med deres eksistens. Afslutningsvis diskuteres det, om det eksistentielle perspektiv risikerer at forstærke individualiseringen af unges liv og udfordringer.

Nøkkelord: *eksistens; dårlig samvittighed; etik; præstationssamfund; ungdomsliv*

ABSTRACT

Performance and existence: Young people's struggles with and against themselves

In recent years, youth research has described a youth life characterized by performance. Young people's 'selves' have been compared to small businesses striving for optimization in all facets of life, and the growing discontent among young people is often related to a pervasive pressure for achievement. Based on a qualitative interview study with Danish high school students, this article aims to disclose how young people are not only struggling *to* live up to the various standards of achievement, but also struggle *against* doing so. More fundamentally, the article argues that young people should not primarily be understood as subjects of achievement who constantly strive to optimize themselves, but that they are existential subjects who relate to, care about, and struggle with their existence. In conclusion, it is discussed whether the existential perspective is in risk of reinforcing the individualization of young people's lives and challenges.

Keywords: *existence; bad conscience; ethics; performance culture; youth life*

Mottatt: Juni, 2022; Antatt: Oktober, 2022; Publisert: Januar, 2023

Korrespondanse: Joachim Meier, e-post: jm@psy.au.dk

© 2023 Joachim Meier. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially, provided the original work is properly cited and states its license.

Citation: Meier, J. (2023). Præstation og eksistens: Unges kampe med og mod sig selv. *Nordisk tidsskrift for pedagogikk og kritikk*, 9, 1–18. <http://doi.org/10.23865/ntp.k.v9.3991>

Introduktion

Aktuel ungdomsforskning beskriver et ungdomsliv karakteriseret ved præstation (Bakken Sletten & Eriksen, 2018; Bjønnes, 2018; Eriksen, 2021; Gjellesvik & Madsen, 2021; Katznelson et al., 2021; Katznelson & Louw, 2018; Madsen, 2018; Skagestad & Madsen, 2015; Sørensen et al., 2017; Sørensen & Nielsen, 2014). Samtidens ungdom er blevet betegnet som "generation præstation" (Bakken et al., 2018; Madsen, 2018) og som en "sykt seriøs ungdomsgenerasjon" (Hegna et al., 2013), mens samfundet er blevet beskrevet som et "præstationssamfund" (Petersen, 2016) med "konkurrencestaten" som dets strukturelle og politiske bagtæppe (Pedersen, 2011). Den stigende præstationsorientering forstås ofte i lyset af den politiske vægtning af uddannelsernes samfundsøkonomiske nytte, der har skærpet brugen af tests og målstyring (Biesta, 2010; Mørch et al., 2018, s. 423; Sørensen et al., 2017, s. 28). Præstationsorienteringen begrænser sig imidlertid ikke kun til uddannelsessystemet, men har ifølge sociologen Anders Petersen (2016) "bevæget sig ud i samfundets overordnede kredsløb" (s. 62), hvorved et stigende antal livsforhold koloniseres af præstationens logikker. I tråd hermed understreger Bakken et al. (2018, s. 66), at fortællingen om generation præstation indeholder en forestilling om et præstationspres, der er *øget på flere områder samtidig* – fx karakterer, krop og sociale medier. Ifølge ungdomsforskeren Peter Kelly (2006, s. 18) er de neoliberale markedslogikker i de vestlige demokratier blevet så dominerende, at selvet subjektiveres som et "iværksætter Selv", der søger at optimere sig selv og sin markedsposition i alle livets forhold. På lignende vis har ungdomsforskerne Gabrielle O'Flynn og Eva Petersen (2007) analyseret, hvordan den neoliberale hegemonis subjektivering ytrer sig i tendensen til, at unge forholder sig til sig selv som et CV ("self as portfolio"), der altid kan forbedres (O'Flynn & Petersen 2007, s. 468; se også Petersen & O'Flynn, 2007; Sørensen et al., 2017).

Det fremtrædende fokus på præstation hænger sammen med de negative konsekvenser, som fænomenet antages at have for unges trivsel (Bakken et al., 2018; Görlich et al. 2019; Katznelson et al., 2021, s. 86; Madsen, 2018; Skagestad & Madsen, 2015). De seneste år er der løbende offentliggjort rapporter, der dokumenterer en stigende psykisk mistroivsel blandt unge (fx Ottosen et al., 2018; Pisinger et al., 2019; Rosendahl et al., 2022). Det har fået ungdomsforskere til at begrebssætte en "ny udsathed" i ungdommen, der kobler sig til "oplevelser af pres, høje forventninger og præstation" (Katznelson et al., 2021, s. 86).

I denne artikel er hensigten ikke at anfægte tesen om, at præstation er blevet en central orienteringshorisont i unges liv. Men frem for at fokusere på hvordan samfundsmæssige præstationslogikker aflejres i unges 'selver', er mit formål at vise, *at og hvordan unge forholder sig eksistentielt* til deres egen præstationsorientering. Begrebet 'eksistens' anvender jeg i dets kierkegaardianske betydning om "at være i vorden og at være selvforhold. Det kan udtrykkes kort således, at eksistensen er problem for den eksisterende, der selv er i vorden" (Grøn, 1997, s. 57; Kierkegaard, 1994a). Pointen

med det eksistentielle perspektiv er ikke at indføre et begreb om et substantielt selv, der står uden for den kulturel-diskursive orden, men at vise, at ”det at eksistere stiller sig som et problem for den eksisterende [unge] selv” (Grøn, 1997, s. 54). Den unges eksistens udgør et problem, et spørgsmål, som den unge forholder sig til. Det er dette eksistentielle faktum, der negligeres i ’sociologiseringen’ af de unges liv og lidelse, og som jeg i denne artikel fokuserer på.

Jeg anvender mere specifikt det eksistentielle perspektiv i kontekst af et kvalitativt interviewstudie med danske gymnasielever, i hvilket jeg har undersøgt unges oplevelser af *dårlig samvittighed* i deres hverdagsliv. En basal arbejdsdefinition på dårlig samvittighed kan være det ubehag, et menneske kan erfare, når det oplever at have handlet forkert eller undladt at gøre, som det *burde* have gjort (se Meier, 2022a). Det er værd at understrege, at det empiriske materiale bekræfter, at præstation, pres og høje forventninger er centrale tematikker i elevernes liv. Det kommer til udtryk i deltagernes dårlige samvittighed over ikke at *gøre* nok og i følelser af utilstrækkelighed over ikke at *være* gode nok (se Meier, 2022a). Men materialet indikerer samtidigt, at de unges *forhold* til deres egen præstationsorientering sjældent er entydigt. Eksempelvis kan ambitionen om at præstere bedre i skolen end sine klassekammerater ledsages af skyldfølelse over at have et sådant ønske. Ligeledes kan bestræbelsen på at perfektionere sin krop modsvares af kampen for at acceptere sin krop. Mine analyser peger således på, at de unge hver især forholder sig til og kæmper med og imod de (præstations)idealer, som gennemtrænger deres liv.

De unges kampe implicerer imidlertid ikke, at de er autonome subjekter, der frit kan vælge deres egen eksistentielle orientering. Tværtimod er fænomenologien i deres forhold til deres egen præstationsorientering karakteriseret ved, at de kæmper med og imod vilkår i deres liv og tilskyndelser i sig selv, som de ikke helt og fuldt behersker. I den forstand fremtræder de ofte grundlæggende *splittede* i forhold til, hvad de kerer sig om. De er spændt ud mellem at ville perfektionere sig selv *og* acceptere sig selv, mellem at leve op til andres forventninger *og* være sig selv, mellem at præstere høje karakterer *og* lære af lyst. Sådanne splittelser i de unges forhold til sig selv og deres liv viser også, at der er flere og ofte modsatrettede idealer på spil i deres liv.

Artiklen bidrager specifikt til forskningen i unges præstationsorientering ved at vise, hvordan unge ikke kun kæmper *for* at leve op til diverse standarder for præstation, men også *forholder* sig til og kæmper *imod* at gøre det. Mere grundlæggende argumenterer jeg for, at artiklens fund bidrager til en forståelse af unge som *eksistentielle subjekter*, der forholder sig til, kerer sig om og kæmper med deres eksistens. Før jeg introducerer studiets baggrund og materiale, uddyber jeg derfor en eksistentiel forståelsesramme, som danner analytisk baggrund for forståelsen af deltagernes oplevelser. Afslutningsvis forholder jeg mig imidlertid også kritisk til det eksistentielle perspektiv og diskuterer, hvorvidt det risikerer at forstærke tendensen til at individualisere unges livsudfordringer.

Fra præstationssubjekter til eksistentielle subjekter

I ungdomsforskningen har selvet fået status af en prisme, som aktuelle samfundsforandringer anskues igennem (Sørensen & Nielsen, 2014, s. 35). Modernitetsteoretiske tilgange har fokuseret på, hvordan vilkår som frisættelse og individualisering udtrykker sig i unges selvkonstruktion (Giddens 2000; Ziehe, 2002; Ziehe & Stubenrauch, 2008), mens poststrukturalistiske studier har betragtet selvet som effekten af magt-teknologier (Foucault, 1982, s. 137) og sproglige artikulationer (Butler, 1995, s. 138), der muliggør og begrænser unges subjekspositioner. Disse tilgange har bidraget til at identificere selvets fundamentale samfundsmæssighed og dermed til at pege på kulturelle og strukturelle betingelser som konstitutive for unges liv og udfordringer. Frem for fx at betragte unges præstationsorientering som udtryk for individuelt iboende personlighedspsykologiske dispositioner muliggøres derved en *af*-individualisering, der i stedet opfatter de samfundsmæssige betingelser som primære årsagsforklaringer.

Der er imidlertid også begrænsninger ved at betragte de unges 'selver' som samfundsmæssige og diskursive konstruktioner. Eksempelvis har skoleforskeren Laura Gilliam (2016) peget på problemet i, at "governmentalityorienterede studier har en tendens til at læse alle empiriske fund ind i samme altomfattende logik og forudbestemte konklusion om øget styring og selvdisciplinering" (s. 63). Ligesom Gilliam (2016) peger på, at skolens praksisser ikke alene kan reduceres til virkningerne af diskursive logikker, er pointen med nærværende artikel, at præstationssamfundets subjektivering af unges eksistens ikke er total.

Den eksistentielle tilgang indbefatter med Martin Heideggers (2007) ord en "eksistential ontologi" (s. 46). Mennesketets *eksistentialer* henviser til de ontologiske karakteristika, som karakteriserer den menneskelige eksistens og adskiller den fra alt andet eksisterende (Heidegger, 2007, s. 65).¹ Eksistens kommer af det latinske *existere*, som betyder at 'stå ud', og som i den eksistentielle tænkning forstås i betydningen af mennesket som det væsen, der "står uden for sig selv" (Joseph et al., 2014, s. 7). Et centralt karakteristikum eller eksistentiale ved menneskets eksistens er derfor, som jeg allerede har været inde på, at den forholder sig til sig selv (Kierkegaard, 1994b, s. 73).² Ifølge Kierkegaard er selvet hverken en essens eller social konstruktion (Nielsen, 2006, s. 193–194). Selvet er et *selvforhold*. Det definerende ved de unges 'selver' er i dette lys hverken de diskurser, de lever under, eller en indre iboende kerne, men at de eksisterer i et forhold til sig selv og deres liv. Og fordi de unge er subjekter, der forholder sig til sig selv, forbliver der en grundlæggende *ubestemthed* ved deres eksistens (Grøn, 2008, s. 82; Meier, 2021, s. 131). Det udtrykker sig, som vi skal se, ved, at deltagernes oplevelser af nederlag bevirker, at de begynder at forholde sig til sig selv på nye måder og sætte spørgsmålstejn ved de idealer, de hidtil har identificeret sig med.

¹ Eksistentialerne skal adskilles fra bestemmelserne af det ikke-tilstedeværemæssige værende, som Heidegger (2007, s. 65) benævner *kategorier*.

² Ifølge Kierkegaard (1994b, s. 73) er selvet ikke forholdet, men det *at* forholdet forholder sig til sig selv.

Et andet afgørende eksistentiale er, at mennesket er karakteriseret ved at *kerer* sig om sin eksistens. Det er også derfor, eksistensen stiller sig som et problem. Ifølge Heidegger (2001, 2007, s. 78) er menneskets fundamentale eksistentiale struktur en 'omhu-struktur' (eng. *care-structure*).³ Dvs., at menneskets eksistens ikke eksisterer som et neutralt objekt blandt andre objekter, men som stillet over for sig selv og verden i et forhold af *betydningsfuldhed*. I kontekst af artiklens analyser fokuserer jeg derfor på de unge som væsner, der kerer sig om det problem, som eksistensen udgør for dem hver især.

At eksistensen er et problem for den eksisterende, hænger desuden sammen med, at den er funderet i en række *modsætningsforhold* (se Kierkegaard, 1994a, s. 73). Den eksistentielle *kamp* med eksistensens modsætningsfuldhed kan ifølge Karl Jaspers (1965, s. 18) betegnes som et livsvilkår. I kontekst af denne artikels analyser udtrykker dette sig, som vi skal se, ved, at deltagerne er *splittede* i deres forhold til, hvad de kerer sig om.

Endelig er det væsentligt at tilføje, at det eksistentielle perspektiv ikke opfatter eksistensen som isoleret fra den sociale og kulturelle verden. Tværtimod hører det med til menneskets eksistentialer, at det er en *i-verden-væren* (Heidegger, 2007). Det betyder, at subjektets *selvforhold* og *verdensforhold* i empirisk forstand slet ikke lader sig adskille, for subjekter befinder sig altid allerede vævet sammen med verden (Rosa, 2021, s. 43). Med Heideggers ord viser eksistentialerne sig altid *ontisk*, dvs. i menneskets konkrete levede liv. Det er med andre ord ikke sådan, at der på den ene side er et subjekt med en række eksistentialer og på den anden side en kulturel verden, som eksistensen står udenfor. Men med belysningen af menneskets eksistentialer muliggøres alligevel en forståelse af subjektet, der ikke reducerer det til kultur og socialitet. Begrebet dårlig samvittighed, som står centralt i artiklens undersøgelse, kan tjene som eksempel på forholdet mellem det eksistentiale og det ontiske. Ontisk betragtet er dårlig samvittighed en *intentionel* oplevelse *rettet* mod noget, som et (ungt) menneske kerer sig om i sit konkrete liv, og som det oplever at have forsyndet sig imod (se Howard, 2014). Fra et eksistentielt perspektiv er samvittigheds erfaringen imidlertid også et fænomen, der afslører "den menneskelige eksistens helt igennem" (Bojesen & Lindhardt, 1979, s. 185; Heidegger, 2007). Det betyder, at den blottilgør menneskets eksistentiale livsbetingelser såsom frihed, endelighed og den Anden (se Meier, 2022b). Vilkår, som mennesker ikke selv har valgt, men er underlagt eller kastet ind i.

Empiri, metode og analysestrategi

Undersøgelsen består i sin helhed af et kvalitativt interviewstudie, der inkluderer fokusgruppeinterviews og individuelle interviews med 13 elever fra et gymnasium i en større dansk by. Rekrutteringen af deltagere baserede sig på en antagelse om, at

³ Heidegger anvender termen *Dasein* om den menneskelige eksistens, der til dansk kan oversættes med *tilstedeværen* (Heidegger, 2007).

undersøgelsesfænomenet, dårlig samvittighed, er en almenmenneskelig erfaring, som alle unge i derfor i princippet er fortrolige med (Howard, 2014). Deltagerne, der er fra fire forskellige gymnasieklasser, meldte sig frivilligt, efter at jeg havde præsenteret projektet i deres respektive klasser. Alle deltagerne blev interviewet to gange over en periode på 13 måneder.⁴ Hovedparten af interviewene blev afviklet fysisk i et mødelokale på gymnasiet. Grundet COVID-19-nedlukningen fandt to interviews sted virtuelt og et enkelt udendørs. Under samtykke fra deltagerne blev alle interviews optaget.

Dataindsamlingen var inspireret af en fænomenologisk metodologi, der er tæt associeret med det eksistentielle perspektiv (Joseph et al., 2014, s. 6). I en fænomenologisk optik er fokus at opnå righoldige beskrivelser af deltageres *oplevelser* (van Manen, 2016). I den forbindelse er det i fænomenologien en afgørende pointe, at oplevelser manifesterer sig gennem de *prærefleksive* måder, verden altid allerede fremtræder på, før mennesker *bevidst* og *refleksivt* tænker over dem (von Eckartsberg, 1986, s. 11; van Manen, 2016, s. 35). Interviewguidens styrende spørgsmål var derfor at anmode deltagerne om at fortælle så detaljeret som muligt om en konkret situation, hvor de havde *oplevet* dårlig samvittighed (Elvin-Nowak, 1999, s. 76). Med henblik på at forstå sammenhænge mellem oplevelser af dårlig samvittighed og unges livsproblemer blev deltagerne desuden hver især spurgt, om de kunne fortælle om en ”svær periode i deres gymnasietid”, hvilket de 13 deltagere alle kunne berette om.

Interviews blev transskriberet og anonymiseret i samarbejde med en studentermedhjælper. De blev lyttet igennem og læst flere gange. I den tredje gennemlæsning skrev jeg noter og koder i udskrifternes margen. Hvert interview blev derpå analyseret separat med henblik på at fastholde udsagn i en kontekstuel helhed (Packer, 2018). Informeret af en fænomenologisk analysestrategi lavede jeg først tekstnære kondenseringer af hver enkelt deltagers oplevelser uden at bringe andre begreber end deltagerens egne ord ind i teksten. Dernæst udformede jeg mere fortolkende kondenseringer, hvori jeg med mine egne ord beskrev deltagerens oplevelser og betonedede centrale karakteristika. Afslutningsvis lavede jeg tematiske sammenfatninger af hvert interview, hvori jeg også inddrog teoretiske perspektiver (se Kvale & Brinkmann, 2009, s. 238).

Allerede tidligt i analysefasen stod det klart, at deltagerens oplevelser af dårlig samvittighed ofte var tæt sammenvævet med præstationstematikker. Derfor centrede analysearbejdet sig længe om de diskursive krav og idealer, der udtrykker sig i de unges oplevelser. Igennem arbejdet med analysen blev det imidlertid klart, at forståelsen af de unges eksistens ikke forekom tilstrækkeligt belyst gennem en analyse af disse krav. Deltagerne stræber ganske vist efter at leve op til en række præstationsstandarder, men samtidig *forholder* de sig til deres egen præstationsorientering. Fremfor at fokusere på de diskursive krav, der virker bag om ryggen på dem, tilstræber jeg derfor at være tro mod det, der ifølge dem selv har betydning for dem. I stedet

⁴ Deltagerne blev først interviewet i fokusgrupper af 4–5 deltagere og senere i forløbet individuelt. I denne artikel anvendes kun materiale fra de individuelle interviews, mens fokusgrupperne har bidraget til min baggrundsforståelse af de unges liv og centrale tematikker.

for en kritisk ambition om at ”synliggøre det skjulte” tilstræber jeg en fænomenologisk position med henblik på at ”synliggøre det selvfølgelige” (Brinkmann, 2013, s. 41; se også Noblit & Hare, 1988).

Den følgende fremstilling tager udgangspunkt i tre af deltagerens (Anna, Issa og Jamil) oplevelser. Begrundelsen herfor er, at jeg opfatter de tre deltagere som ”paradigmatiske cases” (Flyvbjerg, 2015, s. 510)⁵ til at vise unges kampe med og imod deres egen præstationsorientering. Derudover anskueliggør de tre deltagers oplevelser også, hvordan præstationstematikker kan udtrykke sig i forskellige domæner af unges liv (jf. Bakken et al., 2018). For Anna gælder det *skolen*, for Issa forholdet til sin *krop*, mens konteksten for Jamil er den *sport*, han dyrker på eliteplan. Anna, Issa og Jamil oplever alle tre nederlag på betydningsfulde områder af deres liv, og de beskriver hver især perioder i deres ungdomsliv, som kan beskrives under den ’ny udsathed’ i ungdomslivet (Görlich et al., 2019).

Med henblik på at øge validiteten af mine analyser har jeg fortløbende anvendt forskertriangulering i form af fagfællers læsning af det empiriske materiale og mine analyser (Pedersen, 2012). Det ligger dog implicit i den fænomenologiske metode, at den kun kan *påvise*, ikke *bevise* (Nicolaisen, 2007, s. 208). Det bedste kvalitetskriterie for den følgende fremstilling og analyses validitet er derfor, at den fremtvinger et ”fænomenologisk nik” fra sin læser (van Manen, 2016, s. 27).

Anna, Issa og Jamils kampe

Anna: ”Det er jo for min egen skyld, jeg lærer”

Anna på 18 år identificerer sig selv som en ”stræber”, der altid har været ”blandt de bedste elever i klassen og til næsten alle fag”. Allerede i 1.g er Anna klar over, hvad hun vil studere i fremtiden, og hun vælger at skifte gymnasium med henblik på at få den studieretning, hun gerne vil arbejde videre med. Men da hun begynder i sin nye klasse, føler hun sig ikke på niveau med sine klassekammerater:

Så da jeg så kommer ind i klassen og så skal have undervisning med dem, der sidder de alle sammen allerede bare og ved, hvad de snakker om, og er ... jeg føler bare, at jeg sidder der ”åh, nej jeg ved ikke, jeg kommer ikke til at kunne følge med i gymnasiet overhovedet”. Og de rakte bare hånden op til alle spørgsmål, og jeg sidder bare der ”jeg ved det ikke” (gisper af frygt). [...] Der fik jeg lige pludselig ... der blev jeg lidt bange for at ”åh nej, er alle meget bedre end mig? Er det bare mig, der er dum her?”

Anna oplever en kløft imellem klassekammeraterne og sig selv. Det forekommer hende, at de alle har svar parat, mens Anna slet ikke ved, hvad de snakker om: ”Jeg så nærmest lidt et hierarki i forhold til, hvor meget man kunne deltage i timerne, og hvor meget man vidste og sådan noget, og der følte jeg bare, at jeg lå i bunden og

⁵ Tematikken er bredt forankret i det empiriske materiale, men eksemplarisk til stede i de tre deltagers beretninger, som her er udvalgt.

ikke kunne komme op derfra,” siger hun. I den kommende tid oplever Anna episoder, hvor hun får det ”varmt”, har ”tunnelsyn” og ”præstationsangst” i timerne. Erfaringen med at føle, at hun ligger i bunden af klassen, betyder, at Anna de næste måneder arbejder hårdere, end hun nogensinde har gjort, for hun vil ”ikke risikere at få dårligere karakterer, end jeg var vant til”.

Imidlertid er Anna samtidig uafklaret med sin oplevelse og håndtering af situationen:

Anna: Så det var det der med, at de var bedre end mig, på en måde [pause]. Og det har ... jeg har så dårlig samvittighed over, at jeg havde det på den måde.

Mig: Dårlig samvittighed over, at du havde det på den måde?

Anna: Ja. Fordi det er jo ikke ... Ens værd ligger jo ikke i, hvor meget man ved, eller hvor meget man kan om det enkelte fag. Og for mig gjorde det lige i den periode [...] Det har jeg bare dårlig samvittighed over, at jeg gik så meget op i, at det hele skulle være rigtigt, og at jeg måske havde lidt imod, at de andre var bedre end mig.

Anna mærker dårlig samvittighed over, hvor meget det betyder for hende at præstere bedre end sine klassekammerater. I mødet med sin egen utilstrækkelighed bliver Anna klar over, hvad hun kerer sig om. Men det hun kerer sig om – at være den bedste – strider samtidig imod hendes værdier. Anna oplever sig splittet imellem, hvad der viser sig som betydningsfuldt for hende, og hvad hun mener, der bør være det.

Den samme tematik udspiller sig i forbindelse med Annas motivation for at lære:

Min arbejdsmoral er god nok [griner]. Men den kunne sagtens være bedre, jeg kunne sagtens begynde på afleveringer tidligere eller læse dem igennem en ekstra gang eller sådan noget. Og det gjorde jeg rigtig meget de første to måneder. Og da vi så fik ny dansklærer, der gjorde jeg det selvfølgelig også i dansk det første stykke tid, fordi jeg ville lave et godt indtryk. Og jeg får lidt dårlig samvittighed over, at det er det, der skal til. At det ikke er for mig selv, at jeg arbejder og gør de ting, men mere for at lærerne skal synes, at mine ting er gode. Og det kan jeg godt få lidt dårlig samvittighed over, fordi det er jo for min egen skyld, at jeg lærer, det er jo for min egen skyld, jeg skriver stile, for det er jo mig, der skal bruge det.

Anna er i konflikt med sig selv. Hun motiveres af at gøre et ”godt indtryk” på sine lærere, og samtidig mener hun, at det bør være for hendes egen skyld, at hun lærer. Anna kæmper en kamp med og imod sig selv:

Jeg har prøvet at skifte fra ... Skifte den motiverende faktor. Det skal ikke være sådan, at jeg får skyldfølelse over ikke at have gjort det. Det skal mere være sådan, at jeg har lyst til at lave det, fordi det er for min egen skyld. Men indtil videre er det stadig den der skyldfølelse, hvor jeg ikke får lavet nok, der lidt er den motiverende faktor.

I Annas konflikt tydeliggøres det, at subjektiveringen af hende som et præstations-subjekt ikke sker uproblematisk. Anna kæmper for ikke at være styret af skyldfølelsen

over, at hun ”ikke får lavet nok” og forsøger i stedet at orientere sig ud fra, hvad hun har ”lyst til at lave”. Pointen her er ikke, at Annas ideal om at lære for sin egen skyld er mere autentisk end ønsket om at leve op til lærerens forventninger. Hovedsagen er, at Annas konflikt viser, at hendes eksistens udgør et *problem*, som hun forholder sig til og kæmper med.

Issa: ”Du ser godt ud i den der trøje, og du skal bare tage den på”

19-årige Issa bor sammen med sine forældre i et af byens velstillede kvarterer. Issas storebror var ifølge Issa ”sådan en rigtig slacker”, da han gik i gymnasiet, og Issa oplever, at hendes forældre derfor har sat deres lid til hende. Det er ikke, fordi forældrene direkte har sagt det, men Issa fornemmer, at hun i deres øjne er ”den der gode, flittige pige”. Selvom Issa mærker, at hendes forældre har høje forventninger til hende, mener hun, at hendes egne ”krav [til sig selv] er højere end deres”. Det gælder på flere domæner, men udtrykker sig i særdeleshed i Issas forhold til sin krop:

- Issa: At den der, at man burde elske sig selv, bare fordi at man har en specifik kropstype, men man nødvendigvis ikke gør det, fordi at man jo ser sine egne fejl hele tiden.
- Mig: Det der med at se sine egne fejl, hvordan oplever du det i dit liv?
- Issa: Jamen altså at, at man sådan kan pointere ”ej, jeg synes, mine lår er for store” for eksempel, og så er andre sådan ”nej, det synes jeg ikke” agtigt. Men at man ser fejl, andre ikke ser. Ved sig selv, ligesom. [...] og man bare tænker at ”ej, men det tænker folk” eller ”det kigger folk mega meget på”, men at de i virkeligheden ikke gør det, men det er bare noget, man sådan har oppe i sit hoved.

Issas krop fremtræder for hende som et objekt behæftet med fejl. Når hun ser på sine lår, ser hun lår, der er ”for store”. Hun oplever, at andres blikke ser det samme, selvom hun reflektivt ved, at det ikke er tilfældet. Issa beskriver, at det er noget, hun har ”oppe i sit hoved”. Hun uddyber, at stemmen derinde fortæller hende, at ”ej, du er bare lort og dårlig” (udtalt med dyb stemme).

Issa skildrer, hvordan hun i en periode tabte sig ”sindssygt meget” og havde et ”sindssygt forhold til både mad og træning”. Alligevel fik hun det ikke bedre med sig selv: ”Selvom jeg var mega tynd, så syntes jeg, at ’ej, jeg er stadig bare mega tyk’ og ’ej, min mave ser bare stadig mega tyk ud”. Kroppen blev tyndere, men spejlet på væggen reflekterede stadig en krop, der var formet forkert: ”Så bliver jeg nødt til at tabe mig noget mere og mere og mere og mere”, sagde Issa til sig selv. Issa forsøgte at forme sin krop efter et ideal, men idealet viste sig uopfyldeligt og krævede mere og mere af hende.

Under coronanedlukningen tager Issa imidlertid på i vægt. Da hun i denne periode ser billeder fra dengang, hun var tynd, går det pludselig op for hende: ”Hold da kæft. Jeg var sgu da tynd dengang. Hvorfor tænkte jeg det?” Issa ser nu, hvor tynd hun var, og hun undrer sig over, at hun ikke kunne se det tidligere. Dér går det ifølge

Issa op for hende, at det ikke er hendes krop, hun skal forandre, men hendes *forhold til den*:

Og så blev jeg enig med mig selv om, at før at jeg kunne tabe mig, så skal jeg ligesom finde fred med det billede, jeg har af mig selv. Fordi ellers vil jeg jo altid kunne finde fejl ved den måde, jeg ændrer mig selv på. Fordi at så selvom jeg taber mig, så synes jeg stadig at "ej, jeg ser klam ud" eller "mine ben ser store ud" eller et eller andet. Så man altid sådan, ja finder de fejl ved sig selv, men at man ligesom skal lære at acceptere sig selv, inden man sådan ændrer sig selv. Og sige "det er okay, at jeg ser sådan her ud" og sådan acceptere sig selv, fordi ellers så bliver du jo ikke gladere for den, du er, når du er tynd. Fordi så vil du altid have den tanke at "ej, jeg kunne godt lige tabe fire kilo mere" eller et eller andet, selvom du i virkeligheden ikke har brug for det. Fordi du bliver jo ikke gladere af at tabe dig.

Issa forstår pludselig, at hun ikke får det bedre af at tabe sig, for hun kan altid "tabe sig fire kilo mere". Issa kæmper derfor for at "acceptere sig selv", sådan som hun ser ud. Hun beskriver, hvordan hun forsøger "at være sådan venlig over for en selv, og ikke sådan, du ved, sige alle mulige grimme ting om sig selv, [...] Men at sige at 'du ser godt ud i den der trøje, og du skal bare tage den på' agtig". Issas bestræbelse er ikke længere at leve op til standarder for den perfekte krop, men at kæmpe imod sine tilskyndelser til at realisere dette ideal.

Issas forhold til sig selv og sin krop er dog ikke afklaret. Idealet om at være tynd er blevet udfordret, men det er ikke afløst af accepten af hende selv. Som Issa betoner i citatet ovenfor, skal hun "lære at acceptere sig selv, inden man sådan *ændrer sig selv*". Issa ønsker fortsat at ændre sin krop, men først når hun har lært at acceptere sig selv. Hun kerer sig med andre ord på én og samme tid om at ændre sit forhold til sin krop og om at forandre selve kroppen. Stemmen, der siger "ej, du ser tyk ud, du kan ikke tage den på", figurerer også stadig i Issas liv. Forskellen er, oplever Issa, at hun nu kan "gå imod den stemme".

Jamil: "Jeg skal ikke presse det at være bedst, hvis det ikke er min vej"

Jamil bor sammen med sine tre søskende og forældre, som er flygtninge. Jamils far har siden Jamil var lille drømt om, at han skulle blive professionel fodboldspiller, og de standarder for præstation, som Jamil orienterer sig efter, er tæt associeret med farens ambitioner. Hjemme i familien har de "ikke sådan god økonomi". Farens forhåbninger har derfor ifølge Jamil at gøre med, at "man kan tjene rigtig mange penge". I slutningen af 1.g bliver Jamil imidlertid sat af førsteholdet i sin klub, og den efterfølgende tid oplever han, hvad han beskriver som en "deprimeret periode":

Jeg havde ikke selvtillid, når jeg snakkede med folk, jeg havde ikke selvtillid, når jeg bare var mig selv, hvis jeg kiggede mig i spejlet. Der var nogle gange, hvor jeg havde så dårlige tanker, at jeg slet ikke havde lyst til at sådan, at vågne op. Jeg havde lyst til bare at sove, fordi når jeg sov, så tænkte jeg ikke på noget som helst.

Jamil har bygget sit selv på en drøm om at blive professionel fodboldspiller og oplever nu, at hans ”barndomsmaal, de er bare blevet ødelagte, fordi man tror ikke på sig selv”. Men det er ikke kun Jamils fremtid, der forsvinder. Jamil mærker også, hvordan farens forestillinger om ham går i stykker:

Han blev lidt hidsig, han skældte mig ud med iranske ord og sagde, at han tvivler meget på mig og siger, at ”hvis du ikke kan tage til Italien og præstere, hvad skal du så kunne?”, og ”du bliver jo ikke til noget” og sådan noget. Altså der, der stod min far sådan og tvivlede meget, mens han sagde det, han sagde det direkte, han tvivlede på mig.

Jamils svigtende selvtillid reflekteres i relationen til faren. Der er en afstand mellem farens forventninger til Jamil og Jamils præstationer, som betyder, at Jamil lider af ”rigtig dårlig samvittighed over, at jeg ikke havde lykkedes med noget”. Efter nederlaget på fodboldbanen fremtræder Jamils dagligdag som en række arenaer eller fodboldbaner, hvor han risikerer at fejle:

Nu havde jeg gjort én stor ting forkert, nu havde jeg fejlet i det. Så var jeg bange for, at jeg fejlede i flere ting, fejlede i de små ting og fejlede i daglige, sådan, præstationer i skolen eller et eller andet. [...] og jeg var også meget fokuseret der på, at hele tiden ”alting skal være perfekt”.

Jamil betoner, at han kerer sig om, at ”alting skal være perfekt”, men i samme moment viser der sig en åbning i Jamils selvforhold:

Mig: Alting skal være perfekt?

Jamil: Men det var det jo ikke. Det kan jeg jo aldrig gøre det til. Og det har jeg også lært at vænne mig til nu, at man skal bare, man skal bare være sig selv og være fuldstændig ligeglad med, om tingene er perfekte, fordi det er ikke vigtigt. Hvis man vil være perfekt, hvad kan man så forbedre? Så er der ikke noget at forbedre.

Jamil beskriver en udvikling i sit forhold til sig selv fra, at alting skulle være perfekt til, at han har lært, at man ”skal være sig selv” og ”ligeglad med, om tingene er perfekte”. Det viser sig fx ved, at han førhen ”fik dårlig samvittighed over at spise usund mad”, men ”nu spiser jeg sådan nogle ting og hygger mig”. Det udtrykker sig også i det sociale liv på gymnasiet, hvor Jamil tidligere ”prøvede at passe på, hvad jeg sagde, men nu så er jeg sådan mig selv, og når jeg kommer til timerne, så er jeg glad”. Jamil har forholdt sig til fordringen om, at alting skal være perfekt, og er blevet mere fri af dens favntag. Alligevel er hans selvforhold præget af splittelse i forhold til, hvad han kerer sig om. Det manifesterer sig i logikken i hans eget spørgsmål: ”Hvis man vil være perfekt, hvad kan man så *forbedre*?” Jamils forhold til sig selv er også fortsat præget af et ønske om at leve op til farens standarder:

Jeg kan mærke sådan en dårlig følelse af, at jeg skal blive ved med at prøve at imponere min far. Men samtidig så har jeg en følelse af, at hvis det ikke er min vej, så skal jeg ikke presse noget. Jeg skal ikke presse det med fodbold, jeg skal ikke presse det at være bedst, hvis det ikke er min vej.

Jamil mærker på den ene side ønsket om at imponere sin far, men oplever på den anden side, at han skal følge sin egen vej. Jamil er splittet i den forstand, at han fortsat kerer sig om farens opfattelse af ham, men oplever det som en ”dårlig følelse”. Jamil kæmper en kamp med og imod sig selv om det, der fremtræder som vigtigt for ham. Jamils eksistens udgør et problem for ham, som ikke lader sig reducere alene til de præstationsstandarder, der gennemtrænger den.

Unges eksistens som problem

Anna, Issa og Jamil er fælles om at opleve utilstrækkelighed. Anna erfarer, at hun ligger i bunden i sin nye klasse; Issa, at hun aldrig kan tabe sig nok, mens Jamil taber troen på sig selv, da han bliver sat af førsteholdet. Deres erfaringer reflekterer en afstand imellem deres aktuelle situation og de idealer, som de bedømmer sig selv ud fra. Som det også er demonstreret i flere andre studier og analyser, viser det sig blandt de tre deltagere, at de bebrejder sig selv deres nederlag og utilstrækkelighed (fx Bjønnes, 2017; Hjortkjær, 2020; Madsen, 2018; Meier, 2022a; Petersen, 2016; Skagestad & Madsen, 2015; Sørensen et al., 2017; Willig, 2013). Men Annas, Issas og Jamils erfaringer viser sig også, som vi nu skal se, at være eksistentielt betydningsfulde.

Eksistentielle sammen- og gennembrud

Deltagernes oplevelser af utilstrækkelighed giver anledning til *eksistentielle sammen- og gennembrud* for dem hver især. De tre unge erfarer på forskellig vis, at deres eksistentielle orientering destabiliseres, og som konsekvens forholder de sig til, hvem de er, og hvad de kerer sig om. Anna opdager den store betydning, hun tillægger det at præstere i skolen, og hun begynder at stille spørgsmål til sine egne værdier. Issa finder ud af, at hun har forsøgt at forme sin krop efter et uopfyldeligt ideal, og hun bestræber sig nu på at kritisere idealet frem for sig selv. Da Jamils fremtidsdrøm går i stykker, giver han med tiden mere slip på ideen om, at ”alting skal være perfekt”. De unges nederlagserfaringer bliver i den forstand en motor for, at de forholder sig til sig selv og begynder at revurdere deres værdier.

Ifølge Kierkegaard (1994b) går vejen til at blive et selv netop den *negative* vej gennem tab og fortvivlelse. Hvis selvet skal bringes ud af dets eksistentielle standardindstilling af ”Aandløshed”, i hvilken det identificerer sig med de gældende sociale standarder (for præstation), er forudsætningen som oftest, at det må støde på problemer og erfare tab (Kierkegaard, 1994b, s. 107; Nielsen, 2018, s. 72). *Fortvivlelse* handler ifølge Kierkegaard ikke om, at man ikke kan leve op til bestemte krav og idealer. Fortvivlelse henviser til ”et misforhold i et forhold, der forholder sig til sig selv” (Kierkegaard, 1994b, s. 74). Det er dette *misforhold*, som ofte bliver synligt, når

mennesker erfarer tab af deres selvforståelse, som det er tilfældet med de tre unge. I en kierkegaardiansk forståelse handler Annas fortvivelse derfor ikke om, at hun ”mister” sig selv som hende, der er ”blandt de bedste i alle fag”. Fortvivelsen består i, at hun i første omgang baserer sit selv på denne forståelse. Det er deri misforholdet i hendes selvforhold består. Betingelsen for at ”vinde sig selv” er derfor med Kierkegaards (1994b) ord, at man først må ”tabe sig selv” (s. 122).

Hermed tydeliggøres en væsentlig forskel mellem en eksistentiel forståelse og ungdomsforskningens tendens til sociologisering af unges liv og problemer. Det eksistentielle perspektiv fokuserer ikke primært på præstationsstandarderne i unges liv, men på hvordan unge *forholder* sig til disse standarder. I en eksistentiel forståelse er det centrale ved Annas, Issas og Jamils eksistens derfor ikke, at de i samtidens samfund ”bliver til” igennem præstation (Sørensen et al., 2017, s. 28), eller at de subjektiveres som præstationssubjekter (fx Kelly, 2007; Petersen & O’Flynn, 2007). Det definerende er, at de forholder sig til, kerer sig om og kæmper med deres eksistens. Unges selvforhold eksisterer ganske vist i en uadskillelig sammenvævet relation med deres verdens normative standarder (Rosa, 2021). Men forholdet er ikke *én til én*. Det udtrykker sig ved, at Anna, Issa og Jamil hver især *reagerer* på det, de oplever, at de selv er. Forudsætningen for dette er ifølge Kierkegaard (1994c), at ”Aanden” i mennesket vågner (s. 136). I den proces konstitueres selvet som et selvforhold, der kan forholde sig til sig selv på ikke kun én, men flere måder (Grøn, 2008, s. 15). Dette udtrykker sig helt konkret for Issa, da hun ser billeder af, hvor tynd hun var. Pludselig erfarer hun, at det ikke var hendes *krop*, der var for tyk, men hendes *forhold* til den, som stod i et misforhold.

Kampe med og mod sig selv

De eksistentielle sammen- og gennembrud kaster deltagerne ud i *eksistentielle kampe med og mod sig selv*. Kampene kan betegnes som eksistentielle, fordi de vedrører, hvem de unge grundlæggende er, og hvad de kerer sig om. Anna kæmper *med* sig selv og *imod* sin egen ”motiverende faktor” for at lære. Issa kæmper *med* sit forhold til sin krop og *imod* sit eget blik på sig selv. Jamil kæmper *med* sin tvivl på sig selv og *imod* sin tilskyndelse til at ville imponere sin far. Det er tydeligt, at præstation former en dominerende normativ horisont for de tre deltageres liv. Deres eksistentielle kampe udkæmpes således dér, hvor de normative standarder *allerede er taget ind*, og med Rosas (2021) ord er ”formende helt ind i inderlighedens fjerneste porer” (s. 126). Ikke desto mindre vender de unge sig mod sig selv og kæmper med og imod deres egne tilskyndelser til at præstere på parametre, som de ikke ønsker skal dominere deres liv.

Det er imidlertid værd at bemærke, at de unge ikke uproblematisk kan vælge en anden eksistentiel orientering. Annas skyldfølelse over ikke at ”få lavet nok” er fortsat en motiverende faktor; Issa må til stadighed ”gå i mod” sin devaluerende stemme, og Jamil ønsker stadigvæk at ”imponere” sin far. Til trods for at deltagerne kæmper imod, hvad de kerer sig om, indikerer deres oplevelser, at de ikke frit kan vælge

værdierne i deres liv. Et gennemgående eksistentielt problem for dem hver især er, at dét, de kerer sig om, til en vis grad er uden for deres egen kontrol og selvbestemmelse (se Frankfurt, 1982, s. 266).

Det betyder også, at de unge er *splittede* i forhold til, hvad de kerer sig om. Mere præcist viser der sig en splittelse imellem deres *refleksive* værdier om at lære for sin egen skyld (Anna), acceptere sig selv (Issa) og være sig selv (Jamil) og deres *prærefleksive* tilskyndelser til at ville være den bedste (Anna), tabe sig (Issa) og prøve at imponere sin far (Jamil). Issa *ved* godt med sig selv, at andre ikke tænker på, at hendes lån er for store, men det er ikke desto mindre hendes umiddelbare oplevelse. Anna *ved* også, at det er for hendes egen skyld, hun lærer, men det er alligevel ubehaget over at skuffe sine læreres forventninger, der styrker hendes arbejdsmoral. Jamil siger til sig selv, at han bare skal ”være fuldstændig ligeglad med, om tingene er perfekte”, men han mærker alligevel trang til at imponere sin far. De tre unge kæmper med og imod prærefleksive tilskyndelser i sig selv, som er diskrepante med deres eksplicite værdier.

Deltagernes eksistentielle konflikter peger desuden på, at der er modstridende idealer på spil i deres liv. Min hensigt har ikke været at vurdere kvaliteten af de forskellige idealer, men at vise, *at* og *hvordan* de unge forholder sig til sig selv og deres præstationsorientering. Til forskel fra ungdomsforskerne Sørensen et al. (2017), der i deres interviewundersøgelse af unges præstationsorientering finder, at unge ”anlægger en række forskellige strategier for at overskride uperfektionen og bevæge sig så langt hen imod den perfekte normalitet som muligt” (s. 39; se også Sørensen & Nielsen, 2014), har mine analyser peget på, at de unges eksistens udgør et problem, som de forholder sig til, kerer sig om og kæmper med.

Konkluderende betragtninger

Ideen om *ungdom* er ikke naturgiven, men vokset frem som konsekvens af udviklingen af de industrielle og kapitalistiske samfundsformer (Illeris et al., 2009, s. 24; Mitterauer, 1992). Ungdomsforskning beskæftiger sig således med et fænomen, der per definition er en social og samfundsmæssig konstruktion. Derfor er det også relevant, at den søger at begribe unges udfordringer i lyset af aktuelle samfundsmæssige forandringsstræk (Mørch, 2010). I denne artikel har jeg imidlertid problematiseret tendensen til at ’sociologisere’ unges eksistens. På baggrund af en kvalitativ interviewundersøgelse har jeg søgt at vise, at unge ikke kun bestræber sig på at leve op til diverse standarder for præstation, men også kæmper *imod* at gøre det. Med udgangspunkt i eksistenstænkningen har jeg betonet, at unges eksistens udgør et problem, som den enkelte unge forholder sig til, kerer sig om og kæmper med.

Ser man på de aktuelle forståelser af unges mistrivsel i nutidens skandinaviske samfund, er det imidlertid ikke primært sociologiske, men diagnostiske og terapeutiske tilgange, der dominerer (fx Brinkmann, 2016, 2019; Jørgensen, 2015; Madsen, 2018, 2021; Nielsen & Jørgensen, 2010; Rose, 2019). Disse forståelser er problematiske,

blandt andet fordi de *individualiserer* unges liv og problemer. En oplagt indvending imod mine egne analyser og den eksistentielle tilgang per se er, om de risikerer at forstærke denne tendens til individualisering? Det er således en almindelig kritik af den eksistentielle tænkning, at den fokuserer på den individuelle subjektivitet og ikke er samfundsmæssig sensitiv (fx Crowell, 2012). Denne kritik kan også rejses mod mine analyser, der har fokuseret på den enkelte unges selvforhold frem for at problematisere de samfundsmæssige strukturer i de unges liv. Selvom dette umiddelbart kan fremstå som en relevant indvending, mener jeg ikke, at den eksistentielle tænkning gør sig skyldig i en sådan individualisering, men tværtimod udgør et værdifuldt korrektiv til de aktuelle terapeutiske og diagnostiske forståelser af unges liv og lidelser. Som jeg løbende har forsøgt at betone, er subjektet i den eksistentielle tænkning forståelse på ingen måde en isoleret ø. Heideggers (2007) forståelse af tilstedeværens *væren-i-verden* udgør netop en gendrivelse af den traditionelle metafysiske modstilling af et subjekt, der står over for en objektiv verden. Dvs. mennesket er ikke *udenfor*, men altid *i* verden. En anden afgørende pointe er, at det eksistentielle perspektiv ikke fokuserer på det *individuelle*, men på det *almenmenneskelige*. Eksistentialerne henviser som nævnt til de vilkår, der karakteriserer *mennesket*, og ikke til den enkeltes personlige psykologi. Endelig mener jeg også, at den eksistentielle tænkning kan bidrage med en belysning af den almenmenneskelige *lidelse*, der ledsager menneskets eksistentialvilkår, hvilket er en tilgang til lidelse, der adskiller sig markant fra diagnostiske og standardterapeutiske tilgange⁶ (se Meier, 2021). I sin bog *Generasjon Prestasjon* peger samfundspsykologen Ole Jacob Madsen (2018) netop på, at vi i dag mangler forståelser og sprog til at tale om lidelse i unges liv på måder, der ikke fortrinsvis er diagnostiske eller terapeutiske. I en eksistentiel forståelsesramme kan det ubehag, som mange unge oplever i dag, forstås i kontekst af de almene eksistentialvilkår, der karakteriserer unges *væren-i-verden* som eksempelvis frihed, ansvar, skyld, endelighed, den Anden etc. (Meier, 2021). Den eksistentielle lidelse, der uundgåeligt knytter sig til sådanne livsvilkår, kalder på at blive almengjort frem for patologiseret. Som Madsen (2018, s. 202) også bemærker, er samtidens ungdom måske bedre tjent med en ”Tragediens lesebok”, der formidler eksistensens smertefulde vilkår end ”en gymtime for tanker og følelser”, som stimulerer en forestilling om, at unge kan mestre deres eget (følelses)liv. Analyserne i nærværende artikel bekræfter, at unge kæmper med vilkår i deres liv, som de ikke selv suverænt behersker. Kierkegaard (1994d) beskrev, hvordan mennesket pines af ”Sammenligningens urolige Tanke” (s. 152), og selvom det er også er tilfældet i unges liv i dag, kan der måske omvendt findes et potentiale i ”sammenligningens *beroligende* tanke”. En beroligelse, som består i at bliver mindet om, at der er vilkår og problemer, mennesker er fælles om.

⁶ Jeg henviser her særligt til den kognitive adfærdsterapi (CBT), hvis udbredelse eksempelvis viser sig ved, at det er denne gren af psykologien, som faget *livsmestring* i den norske folkeskole bygger på (Madsen, 2020).

Forfatteromtale

Joachim Meier er cand.psych. aut, cand.public. og ph.d.-studerende ved Psykologisk Institut, Aarhus Universitet. Han har netop afsluttet sit ph.d. projekt, hvor han har undersøgt de eksistensielle, moralske og normative dimensioner af unges lidelseserfaringer i det senmoderne samfund.

Referencer

- Bakken, A., Sletten, M. & Eriksen, I. M. (2018). Generasjon prestasjon? Ungdoms opplevelse av press og stress. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 18(2), 45–75.
- Biesta, G. (2010). *Good education in an age of measurement. Ethics, politics, democracy*. Paradigm Publishers.
- Bjønness, J. (2018). Et udstrakt selv: Unges brug af medicinsk kognitiv forbedring for at trives og præstere bedre under uddannelse. *Tidsskrift for Forskning I Sygdom Og Samfund*, 15(28), 87–111. <https://doi.org/10.7146/tfss.v15i28.107261>
- Brinkmann, S. (2013). *Kvalitativ udforskning af hverdagslivet*. Hans Reitzels Forlag.
- Brinkmann, S. (2016). *Diagnostic cultures: A cultural approach to the pathologization of modern life*. Routledge.
- Brinkmann, S. (2019). Unges problematiske liv: Mellem stress, synliggørelse og sygeliggørelse. *Dansk Noter*, 2019(1), 34–38.
- Butler, J. (1995) For a careful reading. I S. Benhabib, J. Butler, D. Cornell & N. Fraser (Red.), *Feminist contentions. A philosophical exchange* (s. 127–143). Routledge.
- Elvin-Nowak, Y. (1999). The meaning of guilt: A phenomenological description of employed mothers' experiences of guilt. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40(1), 73–83. <https://doi.org/10.1111/1467-9450.00100>
- Eriksen, I. M. 2022. "Duty, discipline and mental health problems: Young people's pursuit of educational achievement and body ideals." *Journal of Youth Studies* 25(7), 931–945. <https://doi.org/10.1080/13676261.2022.2144716>
- Flyvbjerg, B. (2015). Fem misforståelser om casestudiet. I S. Brinkmann & L. Tanggaard (Red.), *Kvalitative metoder: En grundbog* (s. 497–520). Hans Reitzels Forlag.
- Foucault, M. (1982). The subject and power. *Critical Inquiry*, 8(4), 777–795.
- Frankfurt, H. (1982). The importance of what we care about. *Synthese*, 53(2), 257–272.
- Giddens, A. (2000). *En løbsk verden*. Hans Reitzels Forlag.
- Gilliam, L. (2016). Nødvendighedens pædagogik. Optimeringskrav møder det gode fællesskab i velfærdssamfundets skole. *Tidsskriftet Antropologi*, 73, 59–82. <https://tidsskrift.dk/tidsskriftetantropologi/article/view/107076>
- Gjellesvik, K. B. & Madsen, O. J. (2021). «På skalaen som er meg, er det ikke plass til minuspoeng». En kvalitativ analyse av unge deprimeres selvforståelse. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 2(2), 150–166. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-02-04>
- Görlich, A., Pless, M., Katznelson, N. & Graversen, L. (2019). *Ny udsathed i ungdomslivet: 11 forskere om den stigende mistrivsel blandt unge*. Hans Reitzels Forlag.
- Grøn, A. (1997). *Subjektivitet og negativitet: Kierkegaard*. Gyldendal.
- Grøn, A. (2008). *The concept of anxiety in Søren Kierkegaard*. Mercer University Press.
- Hegna, K., Ødegård, G. & Strandbu, Å. (2013). En 'sykt seriøs' ungdomsgenerasjon. *Tidsskrift for norsk psykologforening*, 50(4), 374–377.
- Heidegger, M. (2007). *Væren og tid*. Klim. (Oprindeligt udgivet 1927)
- Heidegger, M. (2001). *Zollikon seminars: Protocols, conversations, letters*. Northwestern University Press. (Oprindeligt udgivet 1987)
- Hjortkjær, C. (2020). *Utilstrækkelig. Hvorfor den nye moral gør de unge psykisk syge*. Forlaget Klim.
- Howard, J. J. (2014). Conscience in moral life: Rethinking how our convictions structure self and society. Rowman & Littlefield.
- Illeris, K., Katznelson, N., Nielsen, J. C., Sørensen, N. U. & Simonsen, B. (2009). *Ungdomsliv: Mellem individualisering og standardisering*. Samfundslitteratur.
- Rosendahl, H., Davidsen, M., Møller, S. R., Román, J. E. I., Kragelund, K., Christensen, A. I. & Ekholm, O. (2022). *Danskernes sundhed: Den Nationale Sundhedsprofil 2021*. Sundhedsstyrelsen.
- Jaspers, K. (1965). *Hvad er filosofi?* Haases Facetbøger. (Oprindeligt udgivet 1949)

- Joseph, F., Reynolds, J. & Woodward, A. (2014). Introduction. I F. Joseph, J. Reynolds & A. Woodward (Red.), *The Bloomsbury companion to existentialism* (s. 1–14). Bloomsbury Publishing.
- Katznelson, N. & Louw, A. V. (2018). *Karakterbogen: Om karakterer, læring og elevstrategier i en præstationskultur*. Aalborg Universitetsforlag.
- Katznelson, N., Pless, M., Görlich, A., Graversen, L. & Sørensen, N. B. (2021). Ny udsathed: Nuancer i forståelser af psykisk mistrivsel. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, 2(2), 83–103. <https://doi.org/10.18261/issn.2535-8162-2021-02-01>
- Kelly, P. (2006). The entrepreneurial self and 'youth at-risk': Exploring the horizons of identity in the twenty-first century. *Journal of youth studies*, 9(1), 17–32. <https://doi.org/10.1080/13676260500523606>
- Kierkegaard, S. A. (1994a) *Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift*. Nordisk Forlag. Oprindeligt udgivet 1846.
- Kierkegaard, S. A. (1994b). *Sygdommen til Døden: En christelig psykologisk Udvikling til Opbyggelse og Opvækelse*. Nordisk Forlag. Oprindeligt udgivet 1849.
- Kierkegaard, S. A. (1994c). *Begrebet Angest: En simpel psykologisk-paaepgende Overveielse i Retning af det dogmatiske Problem om Arvesynden*. Nordisk Forlag. Oprindeligt udgivet 1844.
- Kierkegaard, S. A. (1994d). *Hvad vi lære af Lilierne paa Marken og af Himmelens Fugle. Tre Taler*. Nordisk Forlag. Oprindeligt udgivet 1847.
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Interview: introduktion til et håndværk*. Hans Reitzels Forlag.
- Madsen, O. J. (2018). *Generasjon prestasjon: hva er det som feiler oss?* Universitetsforlaget.
- Madsen, O. J. (2020). *Livsmestring på timeplanen: Rett medicin for elevene?* Spartacus forlag.
- Meier, J. (2021). Necessary suffering? Investigating existential suffering in youth through everyday experiences of bad conscience. *Qualitative Studies*, 6(1), 116–141. <https://doi.org/10.7146/qs.v6i1.124448>
- Meier, J. (2022a). Et senmoderne overjeg? En kvalitativ udforskning af unges oplevelser af dårlig samvittighed. *Nordisk tidsskrift for ungdomsforskning*, (2), 136–153. <https://doi.org/10.18261/ntu.3.2.1>
- Meier, J. (2022b). Skyld og eksistens: Om skyld som etisk-eksistentiel grænseerfaring. *Psyke & Logos*, 43(1), 60–86.
- Mitterauer, M. (1992). *A history of youth*. Blackwell.
- Mørch, S. (2010). Ungdomsforskningen som perspektiv og mulighed. *Psyke & Logos*, 31(1), 34. <https://tidsskrift.dk/psyke/article/view/8447>
- Mørch, S., Pultz, S. & Stroebæk, P. (2018). Strategic self-management: the new youth challenge. *Journal of Youth Studies*, 21(4), 422–438. <https://doi.org/10.1080/13676261.2017.1385747>
- Nicolaisen, R. F. (2007). *At være undervejs: introduktion til Heideggers filosofi*. Klim.
- Nielsen, K. (2018). Kierkegaard and the modern search for self. *Theory & Psychology*, 28(1), 65–83. <https://doi.org/10.1177%2F0959354317742741>
- Nielsen, K. (2006). The negativistic process of education. *Nordic Psychology*, 58(3), 183–195. <https://doi.org/10.1027/1901-2276.58.3.183>
- Noblit, G. W. & Hare, R. D. (1988). *Meta-ethnography: Synthesizing qualitative studies*. Sage.
- Packer, M. J. (2018). *The science of qualitative research*. Cambridge University Press.
- Pedersen, K. O. (2011). *Konkurrencestaten*. Hans Reitzels Forlag.
- Pedersen, M. (2012). Triangulær validering. I M. Pedersen, J. Klitmøller & K. Nielsen (red.), *Deltagerobservation* (s. 121–134). Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, A. (2016). *Præstationssamfundet*. Hans Reitzels Forlag.
- Petersen, E. B. & O'Flynn, G. (2007). Neoliberal technologies of subject formation: A case study of the Duke of Edinburgh's Award scheme. *Critical Studies in Education*, 48(2), 197–211. <https://doi.org/10.1080/17508480701494234>
- O'Flynn, G. & Pedersen, E. B. (2007). The 'good life' and the 'rich portfolio': young women, schooling and neoliberal subjectification. *British Journal of Sociology of Education*, 28(4): 459–472. <https://doi.org/10.1080/01425690701369483>
- Ottosen, M. H., Andreasen, A. G., Dahl, K. M., Hestbæk, A., Lausten, M. & Rayce, S. B. (2018). *Børn og unge i Danmark – velfærd og trivsel 2018*. Det nationale Forsknings- og Analysecenter for velfærd.
- Pisinger, V., Thorsted, A., Jezek, A. H., Jørgensen, A., Christensen, A. I. & Thygesen, L. C. (2019). *UNG19 – Sundhed og trivsel på gymnasiale uddannelser 2019*. Statens Institut for Folkesundhed.
- Rosa, H. (2021). *Resonans. En sociologi om forholdet til verden*. Eksistensen.
- Skagestad, L. & Madsen, O. J. (2015). Man blir så redd for å gå glipp av seg selv. En tematisk analyse av depresjon hos unge voksne. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 52(9), 751–761.

- Sørensen, N. U. & Nielsen, J. C. (2014). Et helt normalt perfekt selv. Konstruktioner af selvet i unges beretninger om mistrivsel. *Dansk Sociologi*, 25(1), 10–31. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v25i1.4841>
- Sørensen, N. U., Pless, M., Katznelson, N. & Nielsen, M. L. (2017). Picture perfect. Præstationsorienteringer blandt unge i forskellige ungdomslivs- kontekster. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 17(2), 27–48.
- van Manen, M. (2016). *Researching lived experience: Human science for an action sensitive pedagogy*. Routledge. (Oprindeligt udgivet 1997)
- von Eckartsberg, R. (1986). *Life-world experience: Existential-phenomenological research approaches in psychology*. University Press of America.
- Willig, R. (2013). *Kritikkens U-vending*. Hans Reitzels Forlag.
- Ziehe, T. (2002). *Ambivalenser og mangfoldighed – en artikelsamling om ungdom, skole, æstetik og kultur*. Politisk Revy.
- Ziehe, T. & Stubenrauch, H. (2008). *Ny Ungdom og usædvanlige læreprocesser*. Politisk Revy.